

HALKBİLİMSEL METAETİK KURAM VE TÜRK HALK FELSEFESİNDE “SARHOŞ OLMAK OLUMSUZ ETİK DEĞERİ”NİN DEDE KORKUT ÖRNEKLEMİ

Dr. Sacide ÇOBANOĞLU*

Öz

Dede Korkut Hikâyeleri’nde, bireysel bir etik eylem olarak eylenmesinde bir sakınca görülmeyen Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerinin, bireyin muhakemesini yitirerek topluma zarar verecek duruma gelmesi halinde toplumsal bir etik değere dönüşümü söz konusudur. Türk halk felsefesinde, Oğuzlardan günümüze kadar bu olumsuz etik değerın bireysellikten toplumsallığa dönüşüm sürecinin izlerini sürmek mümkündür.

Bu çalışmanın konusunu; halkbilimi ve etik alanları arasında disiplinlerarası bir çalışmayla yeni bir kuram olarak ortaya koyduğumuz Halkbilimsel Metaetik Kuram ve onun inceleme yöntemi olarak geliştirdiğimiz Halkbilimsel Temellendirme Metaetikselsel Çözümleme Yöntemi’nizle; Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerindeki halk felsefesinin Dede Korkut Hikâyeleri bağlamında ortaya konmasıdır.

Çalışmamız; sosyal normlarını inceleyerek insanı ve toplumu tanımayı hedefleyen halkbiliminin bakış açısıyla etik olguları/olayları inceleyen metaetiğin bakış açısını birleştirerek bu oluşumların toplumların etik anlayışlarının ortaya çıkışında nasıl etkili olduklarını tespit etmek ve Halkbilimsel Metaetik Kuramın; ahlaksal yaşamı sosyal normları esas alarak inceleyen yöntemi vasıtasıyla Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerinin Halkbilimsel Temellendirme uygulamasını yapmak amacını taşımaktadır

Anahtar kelimeler: Halkbilimi, Metaetik, Kuram, Temellendirme, Çözümleme.

Geliş Tarihi: 11 Ocak 2022 - Kabul Tarihi: 12 Şubat 2022.

Atıf Bilgisi: Sacide Çobanoğlu, “Halkbilimsel Metaetik Kuram ve Türk Halk Felsefesinde “Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değeri”nin Dede Korkut Örnekleme”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 130, Sayı: 256, İstanbul 2022, s. 195-216.

* Ankara - Türkiye,

sacidecobanoglu01@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5204-4270.

**The Metaethics Theory of Folklore and in Turkish Folk Philosophy
the “Negative Ethical Value of Being Drunk” the
Example of Dede Korkut**

Abstract

In the Dede Korkut Stories, the Negative Ethical Value of Being Drunk, which is considered an individual ethical action, is transformed into a social ethical value if the individual loses his/her judgment and causes harm to the society. It is possible to trace the transformation process of this negative ethical value from individuality to sociality in Turkish folk philosophy, from the Oghuzs to the present.

The subject of this study; With the Metaethics Theory of Folklore, which we have put forward as a new theory with an interdisciplinary study between the fields of folklore and ethics, and with our Folklore Grounding Metaethics Analysis Method, which we have developed as its analysis method; The Negative Ethical Value of Being Drunk is the presentation of folk philosophy in the context of Dede Korkut Stories.

Our work; To determine how these formations are effective in the emergence of the ethical understanding of societies by combining the perspective of folklore, which aims to recognize people and society by examining their social norms, and the perspective of metaethics, which examines ethical facts/events; The aim of this study is to apply the Folklore Justification of the Negative Ethical Value of Being Drunk through its method that examines moral life on the basis of social norms.

Keywords: Folklore, Metaethics, Theory, Grounding, Analysis.

Giriş

Sosyal bir varlık olan insanın yaşadığı toplum içinde nasıl davranması gerektiğini gösteren kurallar zincirine ahlak adı verilmektedir. Ahlak felsefesi olarak tanımlayabileceğimiz etik ise toplum içinde hayatını sürdürmekte olan bireyin nasıl ahlaklı olacağını, nasıl doğru ve erdemli bir şekilde davranabileceğini, ahlaklı olmanın neden önemli olduğunu incelemektedir. Ahlak üzerine bir üst düşünme biçimi ortaya koyarak ahlaklılığın felsefesini yapmaktadır. 20. yüzyılın başında normatif etiğe tepki olarak ortaya çıkan metaetik ise etik üzerine bir üst düşünme biçimi ortaya koyarak etiğin felsefesini yapmaktadır. Gerek ahlak gerekse etik sözcükleri benzer köklerden türemiş ve *töre, gelenek, görenek, alışkanlık, karakter, huy, mizaç* anlamlarını taşımaktadırlar. Bu sözcüklerin sadece türetildikleri sözcük köklerinin ifade ettikleri anlamlara bakarak ahlak ve etik konularının bugüne kadar felsefenin ya da ilahiyatın araştırma alanına girdiği yönündeki yaygın kanaatin aslında eksik ve yanlış bir kanaat olduğunu görmek mümkündür.¹ Ahlak ya da etik sözcüklerinin taşıdıkları anlamlar, halkbiliminin araştırma konularının başında gelen gelenek kavramını işaret etmektedir. Bu durumda halkbiliminden bağımsız olarak yapılacak etik çalışmalarının bir yönüyle eksik kalacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Felsefe, teorik felsefe ve pratik felsefe olarak ikiye ayrılmaktadır. Teorik felsefenin yaşamın anlamını arayan sorularının, bir anlamda, güncel hayatta uyarlanmasını, insana nasıl yaşaması gerektiğini öğreten onun varlığını

¹ Sacide Çobanoğlu, *Halkbilimi Bağlamında Dede Korkut Hikâyeleri'nin Halk Felsefesi ve Metaetiksel Çözümlemesi*, Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, C. I, 2021a, s. I-814.

sürdürmesini sağlayan bilgi, geleneklerde yatmaktadır. Bu bilgi halkbilimsel bilgidir. Halkbilimsel bilginin elde edilmesinde gerek çalışılan malzemenin yoğunluğu gerekse çalışma yöntemlerinin çeşitliliği bakımından Halkbilimi (folklor) disiplininin oldukça geniş bir yelpazede bütün disiplinlerle alakalı olmasını sağlamaktadır. Etik kavramına her disiplinin birbirinden farklı bakıyor olması, onun algılanışı konusunda birçok soruyu da beraberinde getirmektedir. İşte bu farklı bakış açılarından yararlanarak onları aynı potada eritebilecek, kültür sentezini ortaya koyabilecek bilim dalı; Halkbilimi'dir. Bu iki alanı disiplinler arası bir çalışmayla bir araya getirip çalışma yöntemlerini sentezleyerek günümüz etik problemlerine çözüm bulmak amacıyla ortaya koyduğumuz kuramımız da *Halkbilimsel Metaetik Kuram*'dir. Kuram, Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki olumlu ve olumsuz etik değerlerdeki halk fikirlerinin tespitini ve halk fikirlerinin bir araya gelerek oluşturdukları halk felsefesinin ortaya konmasını mümkün kılmaktadır.

1. Halkbilimsel Metaetik Kuram

İnsanoğlu, tarih sahnesine çıktığı andan günümüze kadar uzanan süreçte uygarlığa ulaşma yolunda çaba göstermiş ve bu sayede üst düzey bir teknolojiye kavuşmuştur. İnsanın ulaştığı bu üst düzey teknoloji bir yandan onun hayatını kolaylaştırırken bir yandan da onun doğasından uzaklaşmasına neden olan birçok olumsuzluğa kaynaklık etmiştir. Zamanın ve buna paralel olarak yaşanan mekânların değişimi insanın, toplumsal yaşamını kolaylaştırmak amacıyla ortaya koyduğu ahlak kurallarında ve etik anlayışında farklılıklara yol açmıştır. Günümüz insanı, yaşamı kullanma kılavuzu olarak tanımladığımız ahlak kurallarında meydana gelen değişimler karşısında önlem almanın kaçınılmaz olduğunu görmekte ve yok olup giden etik değerlerine sahip çıkmanın yollarını aramaktadır. Toplumların içinde buldukları bu olumsuz durumu tersine çevirebilmeleri ancak kadim bilgiler ışığında yapılmış kendi halk felsefelerini yeni bir bakış açısıyla günümüz yaşam koşullarına uyarlayabilmeleri ve mevcut problemlerin çözümünde işe koşabilmeleri oranında mümkün olacaktır.²

Halk felsefesi, bir toplumun geleneksel kabullerini, varsayımlarını ifade eder. Toplumlar bu kabulleri ve varsayımları yoluyla dünyayı algılar, anlamlandırır. Dışımızdaki dünyanın nasıl oluştuğu, nasıl bir sistem dâhilinde işlediğine dair geleneksel kabulleri içeren bu algıyı *dünya görüşü (worldview)* olarak da adlandırabiliriz. Bireylerin dünya görüşlerinin oluşmasında en önemli rolü, içinde doğup büyüdüğü kültürün halk felsefesi oynamaktadır.³

Özkul Çobanoğlu halk felsefesini (folk philosophy), sosyo-kültürel bir düzen, zihinsel, metafizik bir sistematik olarak tanımlamakta ve Alan Dundes'ten yaptığı aktarmada Dundes'in⁴ halk felsefesini oluşturan çekirdek birimlerin

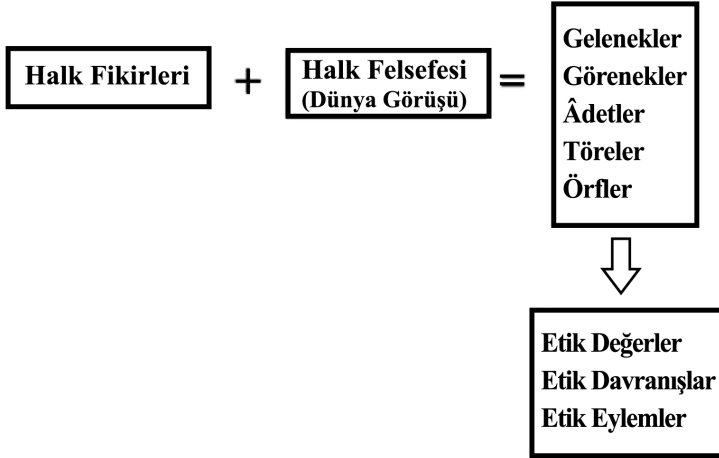
² Sacide Çobanoğlu, “Halkbilimsel Bakış Açısı ve Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla Halkbilimi Etik ve Metaetik İlişkisi”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 26, 2021, s. 402-418.

³ Sacide Çobanoğlu, *Sözlü Edebiyat ve Anlatım Tutumu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018, s. 32.

⁴ Alan Dundes, “Folk Ideas As Units of Worldview”, *Toward New Perspectives in Folklore*, (Ed. Americo Paredes - R. Bauman), *Austin: The University of Texas Press*, 1972, s. 93-103.

halk fikirleri olduğunu söylediğini ifade etmektedir. Claude Lévi-Strauss ise halkın sözlü nakil yoluyla gelen kalıplaşmaları gündelik yaşama uygulama şeklini halk felsefesi⁵ olarak tanımlamakta ve kendi ifadesiyle halk felsefesini *yap-takçılık* olarak adlandırmaktadır. Dundes ve Strauss'un işaret ettikleri çekirdek birimler diğer bir söyleyişle *halk fikirleri (folk ideas)* bir araya gelerek *halk felsefesini* meydana getirmektedir.⁶

Halk felsefesinin eyleme dökülmüş, gözlemlenebilir şeklini gelenek, görenek, âdet, töre ve örflerde diğer bir söyleyişle sosyal normlarda görmekteyiz. Sosyal normlar; etik davranışların, etik değerlerin dolayısıyla ahlak kurallarının oluşumunda bağlam (*context*) görevi üstlenilmektedir. Kanaatimizce sosyal normlar, toplumsal etik anlayışının bağlamını oluşturmaktadırlar. Aynı şekilde bu oluşumların bağlamı durumunda olan unsurlar ise halk fikirleri ve halk felsefesidir. Halkbilimi incelediği halkbilimsel olay ve olgularda öncelikle halk fikirlerini bir araya getirmekte ve bu çekirdek yapıları birleştirerek o toplumun halk felsefesini ortaya koymaktadır. Bu uzun soluklu süreci bir şema halinde gösterelim.⁷

Bu sebeple halkbiliminin araştırma alanlarından biri olan sosyal normlar, bugüne kadar felsefe ya da ilahiyatın inceleme alanlarından sayılan etik alanının da araştırma konularından biri durumundadır. Daha önce değinmiş olduğumuz halkbilimi ve etik disiplinlerinin ortaklık gösterdiği ikinci bir husus da gerek *ahlak* gerekse *etik* sözcüklerinin *töre*, *gelenek*, *görenek*, *alışkanlık*, *karakter*, *huy*, *mizaç* anlamına gelen benzer sözcük köklerinden türemiş olmalarıdır; nitekim bu sözcüklerin ifade ettikleri anlamlar halkbiliminin araştırma alanlarının başında gelen gelenek kavramıyla örtüşmektedir. Bu

⁵ Claude Lévi Strauss, *Yaban Düşünce*, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1994, s. 79-182.

⁶ Özkul Çobanoğlu, "Geleneksel Dünya Görüşü veya Halk Felsefesinin Halkbilimi Çalışmalarındaki Yeri ve Önemi Üzerine Tespitler", *Milli Folklor*, S. 45, 2000, s. 12-14.

⁷ Sacide Çobanoğlu, "Halkbilimsel Açından Türk Dünyası Sosyokültürel Bağlamında Etik ve Meta-etik", *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 5, 2020, s. 147-168.

nedenle etik alanının halkbiliminden bağımsız olarak düşünülmesi pek mümkün görünmemektedir. Disiplinlerarası bir çalışma yapılarak iki disiplinin bakış açıları arasında ortaklık kurmak ve araştırma yöntemlerini sentezleyerek problemlere çözüm getirmek gerekmektedir.

Bu noktada etiği genel ilkeler teorisi olarak tanımlayabiliriz. Etiğin ana disiplinlerinden biri durumundaki *ahlak* kavramının felsefesinin yani *ahlaklılığın felsefesinin* yapılmasını *etik* kavramı, *etiğin felsefesinin* yapılması da etik üzerine bir üst düşünme biçimi olarak tanımlayabileceğimiz metaetik kavramı karşılamaktadır.⁸ Metaetiği bir şemsiyeye benzetirsek şemsiyenin altında ilk sırada olan etik, ikinci sırada olan ahlaktır. Metaetik; *Bir ahlak yargısı nedir?, Bir ahlak yargısını mantıksal olarak temellendirilebilir mi?*⁹ sorularına cevap aramaktadır. Bu soruların cevapları Halkbiliminde, halk fikirleri ve halk felsefesinin (*dünya görüşü*) oluşumlarında bağlam görevi üstlendikleri; gelenekler, görenekler, âdetler, töreler, örflerde yatmaktadır. Çünkü metaetiğin bir etik problemini çözmek için etik olguları temellendirmeye çalışması ile halkbiliminin halk felsefesini ortaya koyarken halk felsefesinin yapı taşları, halk fikirlerini belirlemesi, iki disiplin arasındaki ortaklığı göstermektedir.

2. Halkbilimsel Temellendirme Metaetiksel Çözümleme Yöntemi

Halkbilimsel Metaetik Kuram'a ait bir inceleme yöntemi geliştirilmiştir. İnceleme yöntemimizin adı *Halkbilimsel Temellendirme Metaetiksel Çözümleme Yöntemidir*. Yöntemin özünü *Halkbilimsel Temellendirme* oluşturmaktadır. Halkbilimsel olgu ve olaylardaki etik unsurları incelemek amacıyla geliştirilen yöntem, Halkbilimi kuramları ve metaetik kuramı senteziyle oluşturulmuştur. Metaetik, etik problemlerinin çözümü için temellendirme yapmaktadır. Adnan Onart, ahlak felsefesinde *temellendirmenin* genel olarak bir haklı gösterme, bir belgeleme işlemi olduğunu söylemekte ahlaksal yargıların temellendirilmesinin, haklı gösterilmesinin, belgelenmesinin gerektiğini dile getirmektedir.¹⁰

Bugüne kadar etik alanında; Kozmolojik Temellendirme, Teolojik Temellendirme, Antropolojik Temellendirme¹¹ ve Sosyolojik Temellendirme¹² kullanılmaktaydı. Biz bu temellendirmelere bir temellendirme daha ekliyoruz, bu temellendirmenin adı *Halkbilimsel Temellendirme*'dir. *Halkbilimsel Temellendirmeyi* şöyle tanımlamaktayız; etik değerlerin oluşumlarında bağlam görevi üstlenen sözlü kültür ürünlerinin, sosyal normların, ritüellerin, maddi kültür unsurlarının halkbilimsel anlamda *halk fikirleri* ve metaetiksel anlamda önermelerle gerekçelendirilmelerine *Halkbilimsel Temellendirme* diyoruz. Metaetiğin bir etik sorunun çözümünde bir yöntem olarak kullandığı temellendirme yöntemi ile Halkbiliminin inceleme yaptığı olgularda çıkış ve dayanak noktası durumunda olan halk fikirlerini ve halk fikirleri ile ulaşılan dünya görüşünü ortaya koyması iki disiplinin örtüştüğü bir diğer noktadır. Halkbiliminin etik

⁸ Ahmet Cevizci, *Etiğe Giriş*, Engin Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 12.

⁹ Harun Tepe, *Etik ve Metaetik*, 2. Baskı, Türkiye Felsefe Kurumu, 2011, s. 42-43.

¹⁰ Adnan Onart, "Ahlak Felsefesinde Doğalcılık Nedir?", *Felsefe Arkivi*, S. 20, 1976, s. 79-97.

¹¹ Doğan Özlem, *Etik Ahlak Felsefesi*, 2. Baskı, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul 2015, s. 28-33.

¹² Ahmet Cevizci, *Etik Ahlak Felsefesi*, 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 2015, s. 9.

olay ve olgulardan yola çıkarak belirlediği halk fikirleri, metaetikte önermeler olarak karşılıklı bulmaktadır. Yöntemimiz şu şekildedir.

Halkbilimsel Temellendirme Metaetiksel Çözümleme Yöntemi

1. Anlatının Kurgusu.

a) Anlatıdaki Kişiler.

b) Anlatının Olay Örgüsü.

2. Anlatıdaki Halkbilimsel Anlamda *Beşerî ve Dinî (Olumlu, Olumsuz), Etik Eylemler*; Metaetiksel Anlamda *Beşerî ve Dinî (Olumlu, Olumsuz) Moral Olgular* Tablosu.

a) Anlatıdaki Halkbilimsel Anlamda *Beşerî Olumlu Etik Eylemler*; Metaetiksel Anlamda *Beşerî Olumlu Moral Olgular* Tablosu.

b) Anlatıdaki Halkbilimsel Anlamda *Beşerî Olumsuz Etik Eylemler*; Metaetiksel Anlamda *Beşerî Olumsuz Moral Olgular* Tablosu.

c) Anlatıdaki Halkbilimsel Anlamda *Dinî Olumlu Etik Eylemler*; Metaetiksel Anlamda *Dinî Olumlu Moral Olgular* Tablosu.

d) Anlatıdaki Halkbilimsel Anlamda *Dinî Olumsuz Etik Eylemler*; Metaetiksel Anlamda *Dinî Olumsuz Moral Olgular* Tablosu.

e) Anlatıda Metaetiğin Cevap Aradığı *Doğrulukla İlgili Sorular*;

e) 1- Anlatıda Halkbilimsel Anlamda *Etik Eylemler*; Metaetiksel Anlamda *Moral Olgular* Nelerdir?

e) 2- Anlatıda Halkbilimsel Anlamda *Etik Eylemler*; Metaetiksel Anlamda *Moral Olguların* Tasnifi Mümkün Müdür?

3. Anlatıdaki Halkbilimsel Anlamda *Etik Eylemlerin*; Metaetiksel Anlamda *Moral Olguların* Bağlamsal Önergeleri

a) Anlatıdaki Halkbilimsel Anlamda *Beşerî Olumlu Etik Eylemlerin* Bağlamsal Halk Fikirleri; Metaetiksel Anlamda *Beşerî Olumlu Moral Olguların* Bağlamsal Önergeleri.

b) Anlatıdaki Halkbilimsel Anlamda *Beşerî Olumsuz Etik Eylemlerin* Bağlamsal Halk Fikirleri ve Metaetiksel Anlamda *Beşerî Olumsuz Moral Olguların* Bağlamsal Önergeleri.

c) Anlatıdaki Halkbilimsel Anlamda *Dinî Olumlu Etik Eylemlerin* Bağlamsal Halk Fikirleri ve Metaetiksel Anlamda *Dinî Olumlu Moral Olguların* Bağlamsal Önergeleri.

d) Anlatıdaki Halkbilimsel Anlamda *Dinî Olumsuz Etik Eylemlerin* Bağlamsal Halk Fikirleri; Metaetiksel Anlamda *Dinî Olumsuz Moral Olguların* Bağlamsal Önergeleri.

e) Anlatıda Metaetiğin Cevap Aradığı *Yöntemle İlgili Sorular*;

e) 1- Anlatıda Etik Yargıların Kaynağı Olan Etik Olgular Var mıdır?

e) 2- Anlatıda Etik Yargıların Kaynağı Olan Etik Olgular Varsa Bunlar Anlatıda Nasıl Yer Alırlar?

4. Anlatıda Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda *Etik Değerler*; Metaetiksel Anlamda *Moral Vokabüler* ve Taşıdıkları Anamlar Tablosu.

a) Anlatıda Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda *Olumlu Etik Değerler*; Metaetiksel Anlamda *Moral Vokabüler* ve Taşıdıkları Anamlar Tablosu.

b) Anlatıda Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda *Olumsuz Etik Değerler*; Metaetiksel Anlamda *Olumsuz Moral Vokabüler* ve Taşıdıkları Anlamlar Tablosu.

c) Anlatıda Metaetiğin Cevap Aradığı *Anlamla İlgili Sorular*;

c) 1- Anlatıda Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda *Etik Değerler*; Metaetiksel Anlamda *Moral Vokabüler* Nelerdir?

c) 2- Anlatıda Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda *Etik Değerlerin*; Metaetiksel Anlamda *Moral Vokabülerin* Anlamları Nelerdir?

5. Anlatıda Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamla *Etik Değerlerin*; Metaetiksel Anlamda *Moral Olguların* Tasnifi.

a) Anlatıda Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda *Beşerî Olumlu Etik Değerlerin*; Metaetiksel Anlamda *Beşerî Olumlu Moral Olguların* Tasnifi.

b) Anlatıda Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda *Beşerî Olumsuz Etik Değerlerin*; Metaetiksel Anlamda *Beşerî Olumsuz Moral Olguların* Tasnifi.

c) Anlatıda Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda *Dinî Olumlu Etik Değerlerin*; Metaetiksel Anlamda *Dinî Olumlu Moral Olguların* Tasnifi.

d) Anlatıda Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda *Dinî Olumsuz Etik Değerlerin*; Metaetiksel Anlamda *Dinî Olumsuz Moral Olguların* Tasnifi.

e) Anlatıda Metaetiğin Cevap Aradığı *Yöntemle İlgili Sorular*;

e) 1- Anlatıda Tespit Edilen Etik Eylemlerin Temellendirilmesi Mümkün müdür?

e) 2- Anlatıda Tespit Edilen Etik Eylemlerin Temellendirilmesi Mümkün ise Bir Etik Eylemin Temellendirilmesindeki Mantıksal Adımlar Nelerdir?

6. Dede Korkut Kitabı'nın Etik İndeksi.

7. Anlatıda Tespit Edilen Etik Değerlerin Oluşumlarında Bağlam Görevi Üstlenen Geleneklere Göre Etik İndeksi.

8. Anlatıdaki Etik Değerlerin Temellendirilmesi ve Anlatının Halk Felsefesinin Ortaya Konması.

a) Anlatıda Metaetiğin Cevap Aradığı *Yöntemle İlgili Sorular*;

a) 1- Anlatıda Tespit Edilen Etik Eylemler Etik İlkeleri Temsil Eder mi?

a) 2- Ahlak Yargularının Temellendirilmesinde, Olgusal İfadeler Uygun Gereklere Olarak İş Görebilir mi?

Halkbilimi açısından yeni bir çalışma alanı ve örneği teşkil edecek bu disiplinlerarası çalışmamızda çalışma evrenimizi, Türk dünyasının tartışmasız en önemli ortak metin olarak nitelendirebileceğimiz, Türk halk felsefesini bütün yönleriyle yansıtan Dede Korkut Hikâyeleri oluşturmaktadır.

3. Sarhoş Olmak Değerinin Mitolojik ve Dinî Arka Planı Olumsuz Etik

Mitolojik anlatılara konu olan insanlar tarafından bulunduktan sonra asırlar boyunca, keyif verici içeceklerin başında gelen şarap, yine neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Şarap, ilk kez milattan önce 3100'lü yıllarda, Fenikeliler tarafından üretilmiştir ve zamanla bütün dünyaya yayılmıştır. Şarabın tarihi gelişiminin izlenebileceği önemli kaynakların başında mitoloji gelmektedir. Mitolojik kaynaklarda şarabı icat eden iki farklı kişi görmektediriz: Dionysos ve Cem. Mitolojik anlatılarda Dionysos'un ilk şarabı yapması şöyle anlatılmaktadır:

Aziz Dionysos bir gün Naxia'ya gitmek üzere Helas'tan yola çıkar. Yol oldukça uzundur. Yorulunca dinlenmek amacıyla bir taşın üzerine oturur. Ayaklarının dibinde bir bitki görür. Bitkiyi çok beğenir ve alıp onu yetiştirmeye karar verir. Dionysos'un bulduğu bu bitki asmadır. Hava çok sıcaktır. Dionysos bitkinin kuruyacağını düşünerek onu yolda bulduğu bir kuşun bacak kemiği içine yerleştirir. Asma çubuğu kuşun bacak kemiği içinde büyümeye ve kemiğin üzerinden dışarı taşmaya başlar. Dionysos bitkinin zarar göreceğinden endişelenerek kuşun bacak kemiği içindeki bitkiyi kemikle birlikte bu sefer bir aslanın bacak kemiği içine yerleştirir. Fakat kısa bir süre sonra bitkinin daha da büyüdüğünü ve buradan da dışarı taşıdığını görür. Bu sefer Dionysos onu, içinde bulunduğu kemiklerle birlikte bir eşeğin bacak kemiğinin içine koyar. Bütün bu süre içinde azimle yoluna devam etmiştir. Naxia'ya varır ve orada bitkiyi toprağa eker. Bitki çabucak büyür ve çok güzel üzümler vermeye başlar. Dionysos bu güzel üzümlerden şarap yapar ve çevresindeki insanlara ikram eder. Ama Dionysos bir bakar ki şaraptan bir miktar içenler kuş gibi ötmeye, onlardan daha fazla içenler kendilerini bir aslan gibi güçlü hissetmeye, en çok içenlerse eşek gibi hareket etmeye başlarlar.¹³

Cem'in şarabı bulması ise mitolojide şöyle anlatılmaktadır: Cem, Hz. Nuh zamanında yaşamaktadır. Bir gün askerleriyle birlikte ava çıkar. Gökyüzünde bir kuş görür. Kuşun ayağına bir yılan sarılmıştır. Cem okçularına yılanı oklamalarını emreder. Okçular emri yerine getirirler. Kuş yilandan kurtulunca gökyüzünde uçarak gözden kaybolur ama bir süre sonra birkaç bitki tohumuyla birlikte geri döner. Kuş, Cem'e bu bitki tohumlarını verir. Bunlar asma tohumlarıdır.

Bu tohumlardan yetişen asmalardan üzüm elde edilir. Zamanla üzümün bekletildiği zaman sularının köpürdüğünü ve eksidiğini fark ederler. Hasta bir kadın, ağrılarından kurtulmak için üzüm suyundan içer; ama içtikten sonra farklı ruh halleri yaşayarak kendinden geçer. Kadının bu halini Cem'e anlatırlar. Cem de üzüm suyunu bekleterek içmeyi âdet haline getirir. İşte böylece şarap ortaya çıkar.¹⁴

Dini söylencelerde ise şarabın bulunuşu şu şekilde ifade bulmaktadır: İnsanoğlunun atası Âdem, ilk kez asma çubuğunu diktiği zaman, lanetlenmiş Şeytan sevinç içinde gelir öyle sevinmiştir ki sevinçten yüzü kızarmıştır. Şeytan hemen bir tavus kurban eder ve bu tavusun kanıyla Âdem'in diktiği asma çubuğunu sular. Asma gelişir, büyür ve yaprak verir. Şeytan yine gelir bu sefer bir maymun kurban eder ve maymunun kanıyla asma çubuğunu sular. Sonra asmanın korukları çıkmaya başlar. Şeytan yine gelir bu sefer de bir aslan keser ve onun kanıyla asmayı sular. Koruklar, Şeytan'ın kestiği aslanın kanıyla beslenirler. Koruklar üzüme dönüşür. Şeytan yine sevinerek gelir hemen bir domuz keser ve onun kanıyla asmayı sular. İşte bundan dolayı şarapta bu dört hayvanın özellikleri vardır. Şarap içen ve sarhoş olan kişi önce tavus gibi gösterişli bir hale bürünür. İçmeye devam edip daha fazla içtikçe

¹³ Hasan Özdemir, "Şarabın İcadı ve Dört Vasfı", *Türkoloji Dergisi*, XI, 1993, s. 149-150.

¹⁴ Savaşkan Cem Bahadır, *16. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012, s. 15.

maymun gibi maskaralıklar yapmaya başlar. Yine içmeye devam eder de daha çok içerse kendini aslan gibi yürekli bir kişi olduğunu zannetmeye başlar. Daha da içerse en sonunda domuzun özelliklerini kazanır. Tanrı yolundan uzaklaşır. Şarabın mucidi lanetli Şeytan’dır.¹⁵

Hem mitolojide hem de dinî söylencelerde, şarabın olumsuz etkilerine değinildiğini ve insanların bu keyif verici maddenin içiminden sonra neler yaşayacakları konusunda benzetmelerden yararlanarak gizlice uyarıldıklarını görmekteyiz. İbrahim Kâfi Dönmez¹⁶ sarhoşluğu, içkinin, insanın sinir sisteminde oluşturduğu bir tür depresyon ve kısmî felç hali olarak tanımlanmakta ve sarhoşluk durumunda kişinin akli melekelerinin, kişi kendine geldikten sonra o esnadaki söz ve eylemlerini bilemeyecek derecede zaafa uğradığını ifade etmektedir.

4. Etik Disiplini Çerçevesinde Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerine Yönelik Görüşler

İnsanlık tarihi kadar eski devirlere dayanan keyif verici madde kullanımı bir etik olgudur. Keyif verici madde seçiminin akollü içecekler yönünde kullanılması halinde, alkolün alımından sonra kişide baş gösteren olumsuz haller *sarhoşluk* olarak adlandırılmakta ve sarhoş olma durumu da olumsuz bir etik eylem olarak kabul edilmektedir. *Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerini* Aristoteles’in erdem algısı çerçevesinde şu şekilde değerlendirebiliriz. Aristoteles erdemleri insan ruhunu iki kısma ayırarak ifadelendirir. Birinci kısmı, ruhun *Kendisi akıl sahibi olan* kısmı olarak adlandırır ve burayı *Düşünce Erdemleri* olarak tanımlar. *Düşünce Erdemlerini* kendi içinde; *Bilim, Sanat, Sezgisel Akıl, Pratik bilgelik* ve *Felsefi akıl* olarak beşe ayırır. Aristoteles ruhun diğer kısmını, akıl sahibi olmayan ama *Akıldan pay alan* olarak adlandırır ve burayı da *Karakter Erdemleri* olarak tanımlar. *Karakter Erdemlerini* de adalet, cesaret, ölçülü olmak, onurlu olmak gibi erdemler olarak sıralar¹⁷ Metaetiğin önde gelen sezgi filozoflarından David Ross *Karakter Erdemlerini* şöyle sınıflandırmaktadır:

1. İlkel korkular, öfke duygularıyla bağlantılı erdemler: Cesaret, ölçülülük.
2. İnsanın toplum içinde saygın olma ihtiyacından kaynaklanan eylemler: Gururlu olmak, onurlu olmak.
3. Toplumsal ilişkilerle ilgili erdemler: Dostluk, adalet.
4. İradî istidatları olmadıkları için erdem özelliği taşımayan birtakım nitelikler.¹⁸

Her iki filozof da *Karakter Erdemlerine* aynı bakış açısıyla bakmışlardır. Aristoteles bu tasnifinde kendine egemen olan insanları, kendisi *akıl sahibi olan* grubuna dâhil etmekte ve erdemli insanlar olarak nitelendirmekte; kendine egemen olmayan insanları, kendi akli olmayan ama *akıldan pay alan* grubuna dâhil etmekte ve erdemsiz insanlar olarak nitelendirmektedir. Aristoteles insanın ahlakî davranışlarında doğru/yanlış; erdemli/erdemsizliği

¹⁵ Özdemir, *a.g.e.*, s. 138.

¹⁶ İbrahim Kâfi Dönmez, “Sarhoşluk”, *DİA*, XXXVI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2009, s. 141.

¹⁷ Aristoteles, *Nikomakos’a Etik*, Çev. Saffet Babür, Kebikeç Yayınları, Ankara 2005, s. 5-25.

¹⁸ David Ross, *Aristoteles*, Çev. Ahmet Aslan vd., Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2002, s. 237.

seçmesinin sadece akla dayanmadığını aynı zamanda iradî bir yetiden kaynaklandığını söylemekte ve özgür iradesi sebebiyle insanın kendi davranışlarından, kendi eylemlerinden, yapıp ettiklerinden, eylediklerinin tamamından sorumlu olduğunu dile getirmektedir.¹⁹

Aristoteles insanın içindeki erdemli olmak yolundaki istidatı eğitimle geliştirerek erdem sahibi olduğunu söylemekte, ahlaki eylemin değerini belirleyenin sadece eylemin sonucu değil onu eyleyen kişinin niyeti ile ilgili olduğunu belirtmektedir ki onun bu görüşü Kant'ın ödev etiği anlayışıyla bu anlamda örtüşmektedir. Aristoteles bir eylemin ahlaki olup olmadığını üç şekilde belirler.

1. Aristoteles'e göre; bir eylemin eylenmesinde en önemli nokta *istek*'tir. Bir eylemin kişinin isteğine bağlı olarak yapılıyor olması gerekmektedir.²⁰

2. Eylemin kişi tarafından *bilerek ve bilinçli bir şekilde* eylenmesi gerekmektedir. Eylem, onu eyleyen kişi tarafından istenerek yanı sıra bilerek ve bilinçli bir şekilde seçilmiş olmalıdır.²¹

3. Eylemin kişi tarafından *tercih edilmiş* olması gerekmektedir. Örneğin hayvanlardaki arzu bir tercih değildir; ama insan eylediklerini tercih edebilir. Eylemin *tercih edilmesi*, eylemesi kişinin elinde olan eylemlerin düşünülerek gerçekleştirilmesi, eylemesi arzu edilen şeyler olması anlamına gelmektedir.²²

Bu noktada Aristoteles, *hiçbir insan isteyerek kötü olmaz* diyen Sokrates'in erdemsiz davranışın bilgisizlikten kaynaklandığını iddia eden görüşünden ayrılmaktadır. Ona göre karakter erdemlerini edinmek için insanda istidat vardır ve bu erdemler yapa yapa alışkanlık kazanılarak öğrenilirler. Aristoteles *bilmemenin* kendisini affedilebilir bulmamaktadır. Örneğin; sarhoş bir insan, sarhoşken bilmeden yaptığı şeyleri daha önceden bilebilir. Bu durumda sarhoş olmak kişinin tercihi olduğu için o sırada eylediklerinin erdemli ya da erdemsiz oluşu da o kişinin tercihinin sonucudur, bu nedenle kişi sarhoşken yaptıklarından da mesuldür. Öyleyse erdemlilik bir karakter özelliği ise erdemsizlik de bir karakter özelliğidir.²³

Bu kısma kadar *Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerinin* mitolojik ve dinî arka planına ve etik disiplini çerçevesinde söz konusu etik değere yönelik görüşlere yer verdik. Şimdi *Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerini* Dede Korkut Hikâyeleri'nde yer aldığı dört bağlama göre; ifade ettiği halkbilimsel anlamda halk fikirlerini, metaetikselsel anlamda önermelerini belirleyip etik değeri temellendirecek ve halk felsefesini ortaya koyacağız.

5. Dede Korkut Hikâyeleri'nde Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerinin Halk Felsefesi

Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki *Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerinin* halk felsefesini ortaya koymak amacıyla çalışmamızın, *Halkbilimsel Temellendirme*

¹⁹ Aristoteles, *a.g.e.*, s. 5.

²⁰ Aristoteles, *a.g.e.*, s. 1110a, s. 15.

²¹ Aristoteles, *a.g.e.*, s. 1111b, s. 8.

²² Aristoteles, *a.g.e.*, s. 1113a, s. 10.

²³ Aristoteles, *a.g.e.*, s. 10.

Metaetikel Çözümleme Yönteminin sekizince maddesi, Anlatıdaki Etik Değerlerin Temellendirilmesi ve Anlatının Halk Felsefenin Ortaya Konması maddesine göre etik değeri inceleyelim.

Dede Korkut Hikâyeleri’nde şarap, Oğuz eğlencelerinde sunulan bir içecek olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyelerde şarabın kullanımını topluca yapılan eğlencelerde, toylarda, şöenlerde, av akşamlarında görmekteyiz. Hikâyelerde kahramanların tek başlarına oturup şarap içtikleri bir anlatıma rastlanmamaktadır. Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı boyunda, *Tokuz kara gözlü, hub yüzlü, saçı ardına örülü, göksi kızıl düğmelü, elleri bileğinden kınalı, parmakları niğarlı, mahbubu kâfir kızları kalın Oğuz biglerine sağrak sürüp içer idi*²⁴ şeklinde bir anlatımla şarap içilen ortam tasvir edilmiştir. Burada Oğuz beylerine şarap sunan kızlar kâfir kızlarıdır. Oğuz toplumunda Müslüman kadınların Oğuz beylerine şarap sundukları görülmemektedir. Bu yönüyle Dede Korkut’un, İslamiyet’in kabul edilmesi ve ardından İslami gereklerin toplum tarafından uygulanmaya başlanması noktasında, yeni dinin getirdiği yeni toplumsal algının oluşması dönemine tekabül ettiği ve bir geçiş dönemi eseri olduğu görülmektedir. Şarap içilen ortamı gözümüzün önünde canlandıran bu tasvir bize toplumun; şarabın haram olduğunu ve bu maddenin yasaklı olan yiyecek ve içecekler grubunda olduğunu kabul etmesinin, henüz kendisi için çok yeni olan ve zaman içinde, yavaş yavaş uygulamaya geçen bir yasaklı davranış olduğunu düşündürmektedir. Yine de bu yasaklı davranışın uygulanmasında, Müslüman kadınlara sakilik yaptırılmaması esasının varlığını görmekteyiz. Şarap içme konusunda çekinceli davranmayan Oğuz toplumu, daha çok şarabı içtikten sonra bireyin eylediklerinin ahlaki sınırlar içinde olmasına, bireyin şarap içtikten sonra ahlaka mugayir davranışlarda bulunmamasına önem vermektedir. *Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değeri* Dede Korkut Hikâyeleri’nde dört bağlamda görülmektedir.

Birinci bağlam Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu’dur. Kırk namerdin Dirse Han’a, oğlu Boğaç Han’ın içip sarhoş olduğunu ve şarabın etkisiyle ne yaptığını bilmediğini, ahlaksız davranışlar sergilediğini, *Aydur: Kalkubanı Dirse Han senün oğlun yirinden örü turdı, göksi güzel kaba tağa ava çıkdı, sen var iken av avladı kuş kuşladı anasının yanına alup geldi, al şarabun itişinden aldı içdi*²⁵ sözleriyle ifade etmeleri, asıl problemin Boğaç Han’ın şarap içmesi olmadığını aksine şarap içtikten sonra kendine hâkim olamayarak eylediği olumsuz ahlaki davranışlar olduğunu göstermektedir.

İkinci bağlam Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu’nda, Deli Dumrul’un Azrail’e söylediği, *Dökmesi büyük bizüm tağlarımız olur, Ol tağlarımızda bağlarımız olur, Al bağların kara salkumlu üzümü olur, Ol üzümü sıkarlar al şarabı olur, Ol şarabdan içen esrük olur, Şarabluyidüm tuymadum, Ne söyledüm bilmedüm, Biglige usanmadum yiğitlig toymadum, Canum alma Azrail meded didi*²⁶ sözlerinde, şarabın yapımından bahsetmesi ve onu içenin esrik

²⁴ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı Metin-Sözlük*, Ebru Yayınları, İstanbul 1986, s. 22.

²⁵ Ergin, *a.g.e.*, s. 15.

²⁶ Ergin, *a.g.e.*, s. 71.

olacağını, esrik halde iken insanın ne söylediğini bilemeyeceğini söylemesi yine problemin şarap içmek olmadığını, bireyin şarabı içtikten sonra kendine hâkim olamayarak eylediği olumsuz ahlaki davranışlar olduğunu göstermektedir.

Üçüncü bağlam, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu'nda, *Kazılık Koca dirler idi bir kişi var idi. Bayındır Hanun veziri idi. Şarabun itişî başına çıkdı. Kaba dizin üzerine çökdî, Bayındır Handan akın diledi. Bayındır Han destur virdi. Niriye diler isen var didî*²⁷ sözleriyle ifade edilen Kazılık Koca'nın şarabın etkisi altındayken muhakeme yeteneğinden yoksun olarak bireysel karar verip Bayındır Han'dan akın dileyerek bu akına çıkması sonucunda sarhoşluk nedeniyle muhakemesini yitirerek aldığı bu bireysel karar, onun tutsak düşmesine sebep olmuş ve ardından da on altı yıllık esaretine yol açmıştır.

Dördüncü bağlam, Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu'nda, Segrek'in bir derneğe uğraması ve burada yiyip içerek sarhoş olması ardından tuvalete giderken dışarda iki çocuğun kavga ettiğini görerek sarhoş olduğu için doğru düşünüp muhakeme yapamaması ve kendine hâkim olamayıp onlara vurması söz konusudur. Bu durum anlatıda, *Eyegülü ulalur kapurkalu böyür. Meger hanum, Uşun Kocanın kiçi oğlu Segrek eyü, bahadır, alp, delü yigît kopdı. Bir gün yolu bir dirnege uğradı. Kondular, yimek içmek itdiler. Segrek mest oldı. Taşra ayak yolına çıkdı. Gördi kim öksüz oğlan bir kızanı çekişür. Mere noldunuz diyü bir şapala birine bir şapala birine urdı. Eski tutun biti öksüz oğlanun dili acı olur*²⁸ şeklinde dile getirilmektedir.²⁹

*Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerinin Dede Korkut Hikâyeleri'nde yer aldığı dört bağlama göre ifade ettiği, halkbilimsel anlamda halk fikirleri ile metaetikselsel anlamda önermeler yoluyla yaptığımız temellendirme şu şekildedir.*³⁰

Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerinin Halkbilimsel Temellendirme Metaetikselsel Çözümleme Tablosu

1.65. Boğaç Han'ı Kiskanın Kırk Namerdin Onun Şarap İçip Sarhoş Olduğunu Söylemeleri

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önermeler:

1. Keskin şarap sarhoşluk verir.
2. Keskin şarabın etkisi insana nasıl davranacağını şaşırtır.
3. Keskin şarabın etkisi pişmanlık uyandıran hareketler yaptırabilir.

²⁷ Ergin, *a.g.e.*, s. 92.

²⁸ Ergin, *a.g.e.*, s. 109.

²⁹ Aşağıdaki tabloda yer alan 2 rakamlı numaralandırmada birinci rakam, hikâyelerin Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki sırasını; ikinci rakam, hikâyedeki etik eylem/moral olgu sırasını ifade etmektedir. Çalışmamızın çok hacimli bir çalışma olması sebebiyle bu çalışmamız, inceleme yöntemimizin 8. maddesini içermektedir. Konuyla ilgili daha önceki çalışmamızda, Dede Korkut Hikâyeleri'nde ve Mukaddime'de toplam olarak 173 olumlu ve olumsuz etik değer tespit edilmiştir. Olumlu ve olumsuz etik değerlerin toplam bağlam sayısı 929'dur. 126 olumlu etik değer 777 bağlam sayısı; 47 olumsuz etik değer 152 bağlam sayısı ile Dede Korkut Kitabı'nda yerlerini almaktadırlar. Çalışmanın tamamı için bkz. Sacide Çobanoğlu, *Halkbilimi Bağlamında Dede Korkut Hikâyeleri'nin Halk Felsefesi ve Metaetikselsel Çözümlemesi*, Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, C. I, C. II.

³⁰ Çobanoğlu, *a.g.e.*, C. II, s. 814-1771.

5.25. Deli Dumrul’un Sarhoşluğa Sığınarak Azrail’den Aman Dilemesi

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önergeler:

Kendisiyle övünen kişi, övündüğü özelliğiyle yüzleşmesi gereken durumlarla karşı karşıya Kar kaldığında yalan söyleyerek ikiyüzlü bir davranış sergilememelidir.

7.26. Kazılık Koca’nın Sarhoş Olduğu Bir Anda Akın Dilemesi

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önergeler:

1. Akın kararı sarhoş kafayla değil, ayık kafayla alınacak bir karardır.
2. Akın kararı alınmadan önce üzerinde ayrıntılı düşünmek gerekir.
3. Akın kararı alınmazdan önce plan yapmak gerekir.

10.47. Uşun Koca Oğlu Segrek’in Yolunun Bir Derneğe Düşmesi Yeme İçmeden Sonra Sarhoş Olması.

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önergeler:

1. Sarhoşluk insanın doğru düşünmesini ve davranmasını engeller.
2. Sarhoşluk çocuklara şamar atacak kadar muhakemeyi bozar.

Görüldüğü gibi Dede Korkut Hikâyeleri’nde, şarap içmenin haram olduğu ve kahramanların haram olan bir şeye el uzattıkları için başlarına türlü belalar geldiği, bu sebeple Tanrı tarafından cezalandırıldıkları şeklinde bir anlatım, bu düşünceyi ifade eden sözlerin varlığı söz konusu değildir. Kahramanların şarap içmeleri noktasında bir problem görülmemektedir; ama kahramanların şarap içtikten sonra şarabın etkilerine maruz kalarak kendilerine hâkim olamamaları ve akıl ile muhakeme yeteneklerini kaybetmeleri, bu sebeple aldıkları yanlış kararlar neticesinde, Oğuzların toplumsal olarak zarar görecekleri eylemleri yapmaları büyük bir problem olarak kabul edilmektedir.

Bu noktada sarhoş olmak eyleminin nasıl bireysel bir eylem olmaktan çıkıp toplumsallaştığı görülmektedir. Aristoteles’in eylenen bir eylemin ahlaki olup olmadığını irdeleyebilmek amacıyla ortaya koyduğu; eylemin eylenmesine duyulan istek, eylemin eylenmesinin bilerek ve bilinçli bir şekilde yapılması ve eylemin eylenmesinin tercih edilmiş olması şeklindeki üç maddelerinin her üçünün de bireysel olarak eylemi eyleme kararının kişinin nezdinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu noktaya kadar kişi bireysel karar almış ve kendi özgürlüğünce istenci doğrultusunda eylemi eylemiştir; fakat bu noktadan sonra yapıp ettikleri vasıtasıyla topluma zarar vermeye başladığı anda artık sarhoş olmak eylemi olumsuz bir etik eyleme dönüşmekte ve bireysel olmaktan çıkıp toplumsal bir olumsuz etik değer haline gelmektedir. Oğuz toplumu için sorun bu içeceğin tüketilmesi değil, bu tüketimin ardından yitirilen akıl ile muhakeme yeteneği ve bu yitimin hoş olmayan sonuçlarıdır. Şarabın içilmesinden sonra bireyin kendini kaybetmesi ve ayıldığında pişmanlık duyacağı davranışları yapması Oğuzlar tarafından kabul görmemektedir.

Halk felsefesinde şarap içtikten sonra kendine mukayyet olmanın/olabilmenin bir toplumsal beklenti durumunda olduğunu görüyoruz. Şarabın etkisiyle babası varken av avlayan, kuş kuşlayan, anasıyla sohbet eden Boğaç, Azrail’e kafa tutan Deli Dumrul, zamansız akın dileyerek tedbirsiz yola çıkan

ve hem kendini hem de yiğitlerini tehlikeye atan Kazılık Koca, asla kabul edilmeyen hiç yapılmaması gereken bir hareketi yapan öksüze el kaldıran Segrek örneklerinde, tüm bu kahramanların ortak kabahatleri şarap içmek değildir, kahramanların ortak kabahatleri şarap içtikten sonra onun etkisine karşı koymayarak kendilerine mukayyet olamamaları ve toplumsal tabuları çiğnemiş olmalarıdır oysa halk felsefesinde bu eyleme karşı kendine mukayyet olabilme beklentisinin hâkimiyeti söz konusudur.

Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerinin Halkbilimsel Temellendirme Tablosu'nda yer alan etik eylemlerdeki halkbilimsel anlamda halk fikirleri ile meta-etiksel anlamda önermeler doğrultusunda olumsuz etik değer konusunda ulaştığımız halk felsefesi şu şekildedir;

Halk felsefesi (dünya görüşü): Oğuzların; keskin şarabın sarhoşluk verdiği, sarhoşluğun insanın doğru düşünmesini ve davranmasını etkilediği, şarabın bu etkisinin insana nasıl davranacağını şaşırttığı, şarabın etkisindeki insanın daha sonradan pişmanlık duyacağı hareketler yapabileceği, sarhoşluğun öksüz çocuklara şamar atacak kadar insanın muhakemesini bozduğu, bütünü bu sebeplerle akın kararının sarhoş kafayla değil, ayık kafayla üzerinde ayrıntılı düşünülerek plan yapılarak alınacak bir karar olduğu kabulleri çerçevesinde yapılandırdıkları bir dünya görüşüne sahip oldukları görülmektedir.³¹

6. Tarihi Dönemler İçinde Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerinin Halk Felsefesi

Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değeri'nin Türk halk felsefesindeki yerini ayrıntısıyla inceleyebilmek bakımından Dede Korkut Hikâyeleri'nin yaşandığı dönemde, Oğuz toplumunun alkollü içecek tüketimi ve sarhoşluk konusuna bakış açısı ile tarihin ilerleyen dönemlerinde Türk toplumunun bu olumsuz etik değere bakış açısını; sosyal yaşam, dinî algı, tıbbî bulgu ve hukukî uygulama açılarından karşılaştırmamız faydalı olacaktır.

a) Sarhoş olmak olumsuz etik değerinin sosyal yaşamdaki yeri.

Selçuklu Sultanı Alparslan ve oğlu Melikşah döneminde, vezirlik yapan Nizamülmülk'ün *Siyâsetnâme* adlı eserinin otuzuncu faslında, şarap meclislerinden söz edilmekte ve şarap meclislerinde nasıl davranılması gerektiği anlatılmaktadır.³² Yine devlet düzeninin ve ceza sisteminin temellerinin sağlam oturtulduğunun dolayısıyla hukukun, fark gözetilmeksizin herkese uygulandığını gösteren bir hikâyede sarhoş olmak olumsuz etik değerinin ceza-i müeyyidesi konusunda bilgi verilmektedir. *Riyavet olurnur ki* girişiyile başlayan hikâyede Sultan Mahmud'un komutanlarından Ali Nuştekin'in Sultan Mahmud'un meclisinden sarhoş çıkması üzerine güvenlik görevlilerinin kendisini yakalayıp 40 kırbaça cezalandırdıkları anlatılmaktadır. Hikâyenin sonunda Sultan Mahmud'un, Ali Nuştekin'e, *Pazar yerine ve evden dışarıya bir daha sarhoş adım atmaya tevbe et!* şeklindeki memleket düzeni ve siyaset gereği olarak sarhoşluğun gizlenmesi gerektiğini ifade eden sözleri dikkat çekicidir.³³

³¹ Çobanoğlu, a.g.e., s. 1380.

³² Nizamülmülk, *Siyâsetnâme*, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, Çev. Mehmet Taha Ayar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s. 171-172.

³³ Nizamülmülk, a.g.e., s. 57-58.

Siyâsetnâme'nin bir başka hikâyesinde, içinde kötü hisler besleyerek had-dini aşarak insanlara ceza veren yönetici konumundaki kişilerin de hak ettikleri ölçüde cezalandırıldıklarının anlatan bir bahiste sarhoşluk konusuna bakış ilgi çekmektedir. Halife Me'mûn, biri yaşlı diğeri orta yaşlı iki hares emiri konusunda araştırma yapması için uşağına emir vermiştir. Uşak araştırmasını yaptıktan sonra ihtiyar emirin yöneticilik vasıflarını taşıyarak insanlara iyi davrandığını ama orta yaşlı emir-i haresin gece boyunca şarap içtiğini ve ertesi gün kendisine getirilen (kendisi gibi şarap içmiş) bir genci çok acımasızca cezalandırdığını onu kırk kırbaç cezası ile cezalandırıp ardından da ahalinin genç hakkında söylediği övgü dolu sözlere kulak asmadan zavallı genci zindana attırdığını anlatır. Halife Me'mûn uşağını dinledikten sonra, *O ihtiyar emir-i haresi Allah bağışlasın. Yalnız diğer köpek herife de lanetler olsun! Sırf sarhoş olduğundan ötürü bir kişizadeye bu zulmü reva görüyorsa başkalarına yok yere neler yaptığını bir Allah bilir!* diyerek bu orta yaşlı emirin derhal görevden azledilmesini, o delikanlının da zindandan çıkarılmasını, bu mesuliyetin de o ihtiyar emire tevdi edilerek kendisine bir hilat hediye edilmesini emreder. Bu noktada Halife Me'mûn'un *sırf sarhoş olduğundan ötürü bir kişizadeye bu zulmü reva görüyorsa* şeklindeki sözleri yöneticilerin ve toplumun sarhoşluğa kişinin sadece kendisine zarar vermesi, topluma herhangi bir zararı olmaması noktasında bir esneklik olduğunu göstermektedir.³⁴

b) Sarhoş olmak olumsuz etik değerinde dinî algı.

Alkollü içecek tüketimi ve sarhoşluk konusuna mezhepler bağlamında dinî bakış açısı ve toplumsal kabuller bağlamında Najam Haider, konuyla ilgili makalesinde diğer mezheplerden farklı olarak Hanefi mezhebinde, Hanefiliğin kurucu önderlerinden İmam-ı Azam ve talebelerinin ham üzümünden elde edilen şarap haricinde diğer sarhoşluk verici maddelerin sarhoşluk vermeyecek miktarının kullanımını helal kabul ettiklerini söylemekte ve İmam-ı Azam'ın dâhil olduğu Küfe hukuk okulunun ilk zamanlarda bu görüşüyle diğer hukuk okullarından ayrılmakta olduğunu, 14. yüzyılda ise Hanefi hukukçularının tüm sarhoş edici maddeleri toptan yasaklama kararı aldıklarını belirtmektedir.³⁵

Hayrettin Karaman çalışmasında mevzuyla ilgili olarak, Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'un görüşlerine yer vermekte; üzüm ve hurma suyunun üçte biri kalıncaya kadar kaynatılması sonucunda elde edilen bir nevi pekmezin yanı sıra kuru üzüm, kuru hurma gibi hoşafının beklemesi sonunda elde edilen içkinin ve elma, arpa, mısır, darı gibi şeylerden elde edilen nebiz adı verilen özel içkilerin sarhoşluk vermeyen miktarının içilmesinin caiz olduğunu ancak bunlarla sarhoş olmanın haram olduğunu dile getirdiklerini aktarmaktadır.³⁶ Bu örneklerdeki uygulamalarda da yine bu içeceğin tüketilmesinde bir sorun olmadığı fakat tüketildikten sonra kişinin topluma zarar vermemesinin aslolduğu anlayışı görülmektedir.

³⁴ Nizamülmülk, *a.g.e.*, s. 200-204.

³⁵ Najam Haider, *Contesting Intoxication: Early Juristic Debates Over the Lawfulness of Alcoholic Beverages*, *Islamic Law and Society*, S. 20, 2013, s. 83.

³⁶ Hayrettin Karaman, *Günlük Hayatımızda Helaller Haramlar*, Nesil Yayınları, İstanbul 1987, s. 47.

c) *Sarhoş olmak olumsuz etik değerinin tıbbi bulgulardaki yeri.*

Alkollü içecek tüketimi ve sarhoşluk konusunda tıbbın bakış açısına değinmek gerekirse; İbn-i Sina'nın tıpla ilgili meşhur eseri *el-Kanun*'da içkiler bahsini açmakta ve içkinin hangi durumda kullanılabilceği, zararlı ve yararlı miktarı, kullanım biçimleri gibi konuları işlemektedir. İbn-i Sina'ya göre alkol, safravi hiltların (safra sıvıları) atılmasına yardım ettiğinden safravi mizaçlı kişilere yardımcıdır ayrıca alkol besinin tüm vücutta dağılımını sağlar. Alkol kara safrayı yok eder çünkü tabiatı kara safraninkine zıttır. Eski şarap ise besin olmaktan çok ilaçtır demektedir.³⁷ Müslüman hekimlerin genel olarak şarabı tıpkı İbn-i Sina'da olduğu gibi tıbbi yararları açısından ele aldıklarını ve hangi şartlar altında kullanılırsa sağlığa yararı olacağı üzerinde durduklarını görmekteyiz.³⁸

d) *Sarhoş olmak olumsuz etik değerinin hukukî uygulamadaki yeri.*

Alkollü içecek tüketimi ve sarhoşluk konusuna hukukî bakış açısı İslamiyet öncesi, İslamiyet dönemi ve Cumhuriyet döneminde şu şekilde değişim göstermiştir. Göçebe yaşam tarzları nedeniyle İslamiyet öncesi Türk toplumlarına ait yazılı kayıtlar kısıtlıdır. Bu sebeple Çin kaynaklarından edinilen bilgiler ışığında Türk hukuk tarihinin Büyük Hun Devleti ile başladığını söylemek mümkündür. Hun devletine ait hukukî düzenlemelerde cezai yaptırımlarla ilgili temel hususlara da yer verilmiştir.³⁹

İslamiyet sonrası Türk devletlerinde ise yaygın olarak İslam ceza hukuku kuralları hakimiyet göstermiştir. Alkol veya uyuşturucu madde kullanımında İslam hukukunda iki ayrı yaklaşım vardır. Sarhoşluk verici maddeyi bilmeyerek veya zorlama yoluyla alanların ceza sorumluluğunun olmadığı, bilerek ve isteyerek alanların ise ceza sorumluluğunun olduğu varsayılmıştır.⁴⁰

İslam hukukunda sarhoşluğun suç olarak düzenlenmesinin öncelikle kişilerin sağlıklı düşünme kabiliyetinin devamlılığını, bunun bir sonucu olarak da kamu menfaati ile toplum düzeninin korunmasının amaçlandığını belirten Dönmez, bu konuda düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe sözlüğünde karşılığı, *sarhoş olma durumu, esriklık, mestlik, sermestlik, sermesti* kelimeleriyle ifade edilmiştir. Sarhoş kelimesi ise yine aynı sözlükte, *alkollü içki veya keyif verici bir madde sebebiyle kendini bilmeyecek durumda olan kimse, esrik, mest, sermest, başı dumanlı, kafası bulutlu, kafası iyi, kafası dumanlı, kafası kıyak* anlamlarına gelmektedir. Bu kapsamda sarhoşluğun cezai ehliyete etkisi, sarhoşluğun iradi veya irade dışı olmasına göre ikiye ayrılmıştır. Osmanlı Devleti'nde de sarhoşluk suçunda Müslümanlara hem had cezası hem de tazir cezası uygulanmış, buna mukabil sarhoşluk suçu bakımından cezai sorumluluğu olmayan gayrimüslimlerin de kamu düzenini bozacak eylemleri tazir ile cezalandırılmıştır. Cumhuriyet son-

³⁷ İbn-i Sinâ, *El-Kânûn fi't-Tıbb*, Birinci Kitap, Çev. Esin Kâhya, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1995, s. 263.

³⁸ Ayten Altıntaş, *Sağlığın Can Damarı-Osmanlı Tıbbında Sağlıklı Yaşam*, Yediveren Yayınları, İstanbul 2013, s. 39.

³⁹ Mehmet Akif Aydın, "Türk Hukuk Tarihçiliği", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2005, s. 14.

⁴⁰ Halil Cin - Ahmet Akgündüz, "History of Turkish Law [in Turkish]: 2011", *Adli Tıp Dergisi*, Ottoman Research Foundation, İstanbul 2017, s. 124-142.

rası Türk hukukunda ise sarhoşluk ile ilgili ilk düzenlemeye 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer verilmiştir.⁴¹

Cumhuriyet Dönemiyle birlikte, Türk Ceza Kanunu'nun TCK 34/1. Maddesi ve Kabahatler Kanunu uyarınca kişinin bilerek ve isteyerek kendi tercihiyle sarhoş olduğu sürede eylemlerinden sorumlu olduğu kabulüyle düzenlenen yasalar sayesinde toplum düzeni sağlanmaya çalışılmıştır.

Asırlar boyunca devam edegelen bu maddenin kullanımı ile insanlık, bu maddeyi kullanmadan önceki insan ile kullandıktan sonraki insan arasında büyük fark olduğunu gözlemlemiş, gözlemlerini tecrübeleriyle sabitlemiştir. İnsanlık tarihi içinde toplum yaşantısına geçilip insanların yasalarla, kanunlarla yönetilmeye başlandığı dönemlerde, sarhoş olan kişinin topluma zarar verdiği görüldüğü zamanlarda, sarhoşluk halinin bir suç hali olarak kabul edilmesine karar verilmiş ve cezalar buna göre düzenlenmiştir.

Günümüzde, ülkemizde içki içme yasağı yoktur ama alkol alımı sonrasında çevreye zarar vermemek esastır. Fakat dinde var olan içkiyi haram kılan yasak sebebiyle içki içenler arasında birtakım ortak davranışlar ve ortak söylemler görülmektedir. Örneğin günümüz Türk toplumunda içki içilen ortamlarda, dinî telmih içeren kavram isimlerinin telaffuz edilmesi sıkça görülen bir durumdur. Aynı dinî kültür ile yoğrulmuş bireyin, bilinçaltında muhafaza edilen *haram* algısının bir nevi savunması olarak nitelendirebileceğimiz bu davranışın, kolektif şuurlarında kayıtlı kodlara işaret ettiği kuşku götürmez yanı sıra *kimseye zarar vermeksizin, kimsenin dedikodusunu yapmaksızın, kimsenin malına, canına kastetmeksizin, sadece evinde kendi kendine içki içiyor olmanın* kabul edilebilir bir davranış olduğu iddiası da günümüz Türk toplumunda varlığını sürdüren etik kabullerden biridir. Bu düşünceler *Ağzına içmek* deyimiyile ifade edilmektedir. *Ağzına içmek* içilen içeceğin sadece *ağız* tarafından, *dil* tarafından fark edilmesi/algılanması/tadının alınması, vücudun diğer kısımlarının bu farkındalıktan etkilenmemesi; usulüyle adabıyla içmek, içtikten sonra çevreye zarar vermemek, ahlaka mugayir hareketlerde bulunmamak, eylemlerinde muhakeme yeteneğini yitirmemek anlamını taşımaktadır. Taha Toros Arşivleri'nde, eski İstanbul belleğinin konu edildiği yazıda *ağzına içmek* deyimine yer verilmekte ve bu deyim halk arasında kullanımı şu cümlede örneklenmektedir: İçki insanın mehengi ağzına içen de var, burnuna içen de...⁴² Metin Yurtbaşı ise Şarabı kafaya değil karına çekmeli deyimiyile ifade edilen bu düşünceyi; içkinin miktarı önemlidir, düşünme yeteneğini engelleyecek derecede alkol alınmamalıdır, şeklinde açıklamaktadır.⁴³

Bu noktada günümüz Türk toplumunda kullanılan *ağzına içmek* deyimindeki ana fikir ile Oğuz toplumunun içki içtikten sonra bireyin eylemleriyle toplumsal tabuları çiğnememesi gerektiği ana fikri örtüşmektedir. Hem Oğuz toplumunda hem de günümüz Türk toplumunda, dikkat edilecek noktanın,

⁴¹ Dönmez, *a.g.e.*, s. 141-171.

⁴² Taha Toros, “*Taha Toros Arşivleri İstanbul’un Belleği*”, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.bellek.sehir.edu.tr>, 11 Ocak 2021.

⁴³ Metin Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, 12. Baskı, ex.cel.lence publishing, İstanbul 2012, s. RS. 376.

içki içildikten sonra toplumsal tabuları çiğneyecek hareketler yapılmaması olduğu etik kabulünün ortaklık gösterdiği görülmektedir.

7. Bulgular

Sarhoş olmak olumsuz etik değerinin mitolojik arka planında, şarabın bulunması ve içilmesi noktasında bir yasak olmamakla birlikte bu maddenin kullanım oranına bağlı olarak insanın gireceği değişik ruh halleri, aşama aşama; kuş, aslan, eşek; tavus, maymun, aslan ve domuz gibi hayvanlara benzetmek suretiyle bireyin başına gelecekler konusunda üstü kapalı olarak uyarıldığı görülmüştür.

Aristoteles ve David Ross'un *karakter erdemleri* sıralamalarında belirttikleri, insanın akıl sahibi olması sebebiyle eylediklerinden, yapıp ettiklerinden sorumlu olduğu fikrinin ilk sırada Oğuz toplumu olmak üzere tarihi dönemler içinde bütün Türk toplumlarınca kabul gördüğü ve bir halk felsefesi olarak benimsendiği tespit edilmiştir.

Aristoteles'in eylenen bir eylemin ahlaki olup olmadığını irdeleyebilmek amacıyla ortaya koyduğu; eylemin eylenmesine duyulan *istek*, eylemin eylenmesinin *bilerek ve bilinçli* bir şekilde yapılması ve eylemin eylenmesinin *tercih edilmiş* olması şeklindeki üç maddenin hem Oğuzlarda hem de tarihin her döneminde Türk toplumlarında kabul gördüğü saptanmıştır. Şarap içtikten sonra bireyin topluma zarar veren hareketler yapması halinde artık sarhoş olmak eyleminin bireysel olmaktan çıkıp toplumsal bir olumsuz etik değer haline geldiği, şarabın tüketiminin ardından bireyin akıl ve muhakeme yeteneğini yitirmesinin kabul görmediği tespit edilmiş bilakis bireyin bu yeteneklerini yitirmemesi yolunda toplumsal bir beklentinin varlığına rastlanmıştır.

Oğuz toplumunda bireylerin şarap içmelerinin bir sorun teşkil etmediği fakat şarap içtikten sonra alkolün etkilerine maruz kalarak kendilerine hâkim olamamaları, akıl ile muhakeme yeteneklerini kaybetmeleri, bu sebeple yanlış kararlar almaları ve aldıkları bu yanlış kararlar sebebiyle toplumsal olarak zarar görme durumunun ciddi bir problem olarak kabul edildiği görülmüştür.

Oğuzlardan sonraki dönemlerde de Türk toplumunda sarhoşluk durumunun ancak topluma zarar verme noktasında cezaya tabi tutulduğu onun haricinde bireysel olarak yapılan içki içme eylemine toplum olarak bir tavır alınmadığı görülmüştür.

Oğuz toplumunun içki içtikten sonra bireyin eylemleriyle toplumsal tabuları çiğnememesi gerektiği ana fikri ile günümüz Türk toplumunda kimseyi rahatsız etmeden kendine mukayyet olarak içki içmek anlamında kullanılan *ağzına içmek* deyimindeki ana fikrinin örtüştüğü saptanmıştır. Her iki Türk toplumunun da içki içilmesinin ardından toplumsal tabuların çiğnenmemesi gerekliliğini bir halk felsefesi olarak benimsediği ve bireyin içki içtikten sonra akıl ve muhakeme yeteneğini yitirmemesi yolundaki toplumsal beklentinin varlığı *ağzına içmek* deyiminin anlamında saklı olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç

Dede Korkut Hikâyeleri'nde *Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerinin* etik disiplini çerçevesinde ele aldığımızda, Aristoteles'in erdem etiği ile uyum göster-

diğini görmekteyiz. Aristoteles, insanların tıpkı çocuklarını doğurdıkları gibi eylemlerini de doğurdıklarını, insanların eylemlerinin kendi ellerinde olduğunu söylemektedir. Erdemli ya da erdemsiz davranmanın seçimini insanların kendilerinin yaptıklarını ifade eden Aristoteles, insanları erdemli davranışlarından ötürü övmemizin, erdemsiz davranışlarından ötürü yermemizin nedeninin onların bu eylemleri eylemeyi bilerek, isteyerek, tercih ederek yaptıklarını bilmemizden kaynaklandığını dile getirmektedir.

Sarhoş olmak etik eyleminin halkbilimi disiplini çerçevesinde ele aldığımızda Oğuz toplumunda şarap içmek pek sakıncalı görülmemekte ama şarap içtikten sonra kendine hâkim olamayarak toplumu zorda bırakan bireysel kararlar alınması, gerçekleştirilemeyecek şeylerin şarabın verdiği aşırı özgüvenle tıpkı bir aslan misali korkmadan söylenmesi, kişinin sarhoşluk anında ayıldığı zaman tasvip etmeyeceği eylemlerde bulunması onaylanmamakta ve toplumsal açıdan bu şekilde bir sarhoşluk içinde bulunulmasını doğru bulunmamaktadır. Bu yönüyle Oğuz toplumunun bakış açısı günümüz Türk toplumunun bakış açısıyla örtüşmektedir.

Sarhoş Olmak Olumsuz Etik Değerinde her iki disiplinin bakış açıları ortaklık göstermekte ve Türk Halk felsefesinde bu olumsuz etik değerın içki içmek anlamında ele alındığın bir problem teşkil etmediği, kişinin şahsi seçimlerinden biri olduğu kabulünün varlığı fakat bireyin topluma zarar vermeye başlaması halinde etik eylemin bireysellikten çıkıp toplumsal bir etik algı oluşturduğunu ve önceki devirlerde töreler vasıtasıyla günümüzde ise kabahatler kanunu kapsamında cezai uygulamalarla bu olumsuz eylemi eyleyen bireyin cezalandırıldığı görülmektedir. Oğuz döneminden itibaren sarhoş olmak olumsuz etik eylemine bakışın değişmedi görülmektedir. Tarihin her döneminde sarhoşa bakış açısında, bunun bir kişisel tercih olduğu kabulü ve bireye bu anlamda özgürlük tanındığı, esnek bir yaklaşım içinde bulunduğu görülmektedir. Bireyin toplum aleyhinde tavır ve eylemler sergilemesi durumunda bu bakış açısı sertleşmektedir.

Çağımızın etik problemlerini halkbilimsel olarak ele alıp bu problemlerin çözümüne yeni bir bakış açısı getirmek amacıyla ortaya koyduğumuz Halkbilimsel Metaetik Kuram ve kuramın inceleme yöntemi Halkbilimsel Temellendirme Metaetiksel Çözümleme yöntemi bu alanda bir ilk durumundadır. Bu noktada Halkbilimi, etik ve metaetik alanlarında disiplinlerarası çalışmalar yapmak doğru yöntemler kullanarak doğru sentezler yaparak bu araştırma alanlarını Halkbiliminin araştırma alanlarına dâhil etmek amacını taşıyan çalışmamızın, inceleme yönteminin nasıl kullanıldığı örneklenerek Türk halk felsefesi ve etik indeks oluşturmaya yönelik çalışmalar için yol gösterici olması hedeflenmiştir.

Kaynaklar

ALTINTAŞ, Ayten: *Sağlığın Can Damarı-Osmanlı Tıbbında Sağlıklı Yaşam*, Yedi-veren Yayınları, İstanbul 2013.

ARISTOTELES: *Nikomakos'a Etik*, Çev. Saffet Babür, Kibikeç Yayınları, Ankara 2005.

AYDIN, Mehmet Akif: “Türk Hukuk Tarihçiliği”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 3, S. 5.

BAHADIR, Savaşkan Cem: *16. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012.

CEVİZCİ, Ahmet: *Etîğe Giriş*, Engin Yayıncılık, İstanbul 2002.

CEVİZCİ, Ahmet: *Etik Ahlak Felsefesi*, 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 2015.

CİN, Halil - AKGÜNDÜZ, Ahmet: "History of Turkish Law [in Turkish]: 2011", *Adli Tıp Dergisi*, Ottoman Research Foundation, İstanbul 2017.

ÇOBANOĞLU, Özkul: "Geleneksel Dünya Görüşü veya Halk Felsefesinin Halkbilimi Çalışmalarındaki Yeri ve Önemi Üzerine Tespitler", *Milli Folklor*, S. 45, 2000.

ÇOBANOĞLU, Sacide: *Sözlü Edebiyat ve Anlatım Tutumu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018.

ÇOBANOĞLU, Sacide: "Halkbilimsel Açından Türk Dünyası Sosyokültürel Bağlamında Etik ve Metaetik", *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 5, 2020.

ÇOBANOĞLU, Sacide: "Halkbilimsel Bakış Açısı ve Disiplinlerarası Bir Yaklaşım Halkbilimi Etik ve Metaetik İlişkisi", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 26, 2021.

ÇOBANOĞLU, Sacide: *Halkbilimi Bağlamında Dede Korkut Hikâyeleri'nin Halk Felsefesi ve Metaetiksel Çözümlemesi*, Doktora Tezi, C. I, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

ÇOBANOĞLU, Sacide: *Halkbilimi Bağlamında Dede Korkut Hikâyeleri'nin Halk Felsefesi ve Metaetiksel Çözümlemesi*, Doktora Tezi, C. II, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

DÖNMEZ, İbrahim Kâfi: "Sarhoşluk", *DİA*, XXXVI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2009.

DUNDES, Alan: "Folk ideas As Units of Worldview." *Toward New Perspectives in Folklore*, (Ed. Americo Paredes ve R. Bauman), *Austin: The University of Texas Press*, 1972.

ERGİN, Muharrem: *Dede Korkut Kitabı Metin-Sözlük*, Ebru Yayınları, İstanbul 1986.

HAIDER, Najam: "Contesting Intoxication: Early Juristic Debates Over the Lawfulness of Alcoholic Beverages", *Islamic Law and Society*, S. 20, 2013.

İBN-İ SİNÂ: *El-Kânûn fi't-Tıbb*, Birinci Kitap, Çev. Esin Kâhya, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1995.

KARAMAN, Hayrettin: *Günlük Hayatımızda Helaller Haramlar*, Nesil Yayınları, İstanbul 1987.

NİZAMÜLMÜLK: *Siyâsetnâme*, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, Çev. Mehmet Taha Ayar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

ONART, Adnan: "Ahlak Felsefesinde Doğalcılık Nedir?", *Felsefe Arkivi*, S. 20, 1976.

ÖZDEMİR, Hasan: "Şarabın İcadı ve Dört Vasfı", *Türkoloji Dergisi*, XI, 1993.

ROSS, David: *Aristoteles*, Çev. Ahmet Aslan vd., Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2002.

ÖZLEM, Doğan: *Etik Ahlak Felsefesi*, 2. Baskı, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul 2015.

STRAUSS, Claude Lévi: *Yaban Düşünce*, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1994.

TEPE, Harun: *Etik ve Metaetik*, 2. Baskı, Türkiye Felsefe Kurumu, 2011.

TOROS, Taha: *Taha Toros Arşivleri İstanbul'un Belleği*, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.bellek.sehir.edu.tr>, 11 Ocak 2021.

YURTBAŞI, Metin: *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, 12. Baskı, ex.cel.lence publishing, İstanbul 2012.

Extended Abstract

The Metaethics Theory of Folklore and in Turkish Folk Philosophy the "Negative Ethical Value Of Being Drunk" the Example of Dede Korkut

The chain of rules that shows how a person, who is a social being, should behave in the society he lives in, is called morality. Ethics, which we can define as moral philosophy, examines how an individual who lives in society will be moral, how he can behave in a right and virtuous way, why it is important to be moral, and he makes the philosophy of morality by putting forward a higher way of thinking about morality. Metaethics, which emerged as a reaction to normative ethics at the beginning of the 20th century, on the other hand, What is a moral judgment? Can a moral judgment be grounded? It asks the questions and makes the philosophy of ethics by putting forward a meta-thinking on ethics. Both the words morality and ethics are derived from similar roots and carry the meanings of custom, tradition, custom, habit, character, temperament, and temperament. By looking only at the meanings of the root words from which these words are derived, it is possible to see that the common belief that moral and ethical issues are within the research field of philosophy or theology is actually an incomplete and wrong opinion. The meanings of the words morality or ethics point to the concept of tradition, which is one of the research topics of folklore. In this respect, it is impossible to consider the fields of morality and ethics independently of folklore.

Philosophy is divided into theoretical philosophy and practical philosophy. The knowledge that enables the questions of theoretical philosophy, which seeks the meaning of life, to be adapted, in a sense, to current life, and which teaches people how to live, lies in traditions. This information is folklore information. In the acquisition of folkloric knowledge, both in terms of the density of the studied material and the diversity of the working methods, it ensures that the discipline of Folklore (folklore) is relevant to all disciplines in a wide range. The fact that each discipline looks at the concept of ethics differently from each other brings with it many questions about its perception. Here is the branch of science that can melt them in the same pot by making use of these different perspectives and reveal the synthesis of culture; It is folklore. Our theory, which we put forward in order to find solutions to today's ethical problems by combining these two fields with an interdisciplinary study and synthesizing working methods, is The Metaethics Theory of Folklore.

The Dede Korkut Stories contain the events of a period of Oghuz history. But in fact, in all Turkish history, the Turks' way of perceiving life, their structuring/ stance towards life, the folk ideas shaped within this stance, the folk philosophy (world view) they reached with the combination of these ideas, as well as the moral values they developed within the framework of the ethical understanding included in the folk philosophy, conveyed to future generations. In the context of the messages they want to give, it sheds light on the present from the oldest periods of history. With this aspect, the work preserves its undisputed superiority in every period and in every way. The stories told are not just some ordinary or extraordinary events. These narratives should be named as the nationalization story of Turkish society. In this nationalization process, Dede Korkut Stories are the most important oral culture products and later written culture products that transfer the folk ideas that ensure the continuity of Turkish society from generation to generation in the oral culture period.

The subject of this study; In the emergence of ethical values in Dede Korkut Stories, in line with the classification we made according to the traditions that serve as the context, within the moral traditions, with the Metaethics Theory of Folklore, which we have put forward as a new theory with an interdisciplinary

study between the fields of folklore and ethics, and with our Folklore Justification Metaethics Analysis Method, which we developed as its analysis method. The aim of the study is to extract the folk ideas in the folklore sense of the Negative Ethical Value of Being Drunk, to establish the propositions in the metaethical sense, to reveal the folk philosophy (world view) formed by the combination of these ideas, and to analyze the ethical value and to ground it in folklore.

Purpose of the study; Our theory, which enables the determination of how these formations are effective in the formation of the ethical understanding of societies by combining the perspective of metaethics, which aims to reveal a metaethics way of thinking about ethics by examining ethical facts/events philosophically from the perspective of folklore, which aims to recognize that society by examining the social norms of societies, by combining these two disciplines; it is to apply the folkloric justification of the Negative Ethical Value of Being Drunk through its method that examines moral life on the basis of traditions, customs and traditions.